AgEcon SEARCH
RESEARCH IN AGRICULTURAL & APPLIED ECONOMICS

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search
http://ageconsearch.umn.edu
aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

A LAKOSSÁG MEGTAKARÍTÁSOKKAL KAPCSOLATOS PREFERENCIÁINAK VIZSGÁLATA PRIMER KUTATÁS ALAPJÁN

Csernák József

Összefoglalás

A lakosság pénzügyekkel kapcsolatos attitűdjei napjaink egyre fontosabb kérdései, ugyanis nap mint nap hozunk olyan döntéseket, melyek direkt vagy indirekt módon kihatnak a pénzügyeinkre. Az egyik ilyen terület a megtakarítások kérdésköre. Több tanulmány is foglalkozik a háztartások megtakarításaival különféle aspektusból. Kutatásomban a megtakarításokkal kapcsolatos döntési preferenciákat vizsgálom. Munkámban egy általam végzett primer kutatás adatait használom fel. A beérkezett értékelhető (n = 406) mintát többváltozós statisztikai módszerekkel elemeztem. A végső cél az volt, hogy a preferenciákat kimutatható módon azonosítsam, és megvizsgáljam, hogy azok alapján statisztikai alapokon definiálhatóak-e jól elkülöníthető csoportok.

Kulcsszavak: megtakarítás, preferenciák, klaszteranalízis, pénzügyek, attitűd,

JEL: D14

INVESTIGATING SAVINGS-RELATED PREFERENCES OF HOUSEHOLDS ON THE BASIS OF PRIMARY RESEARCH

Abstract

The attitude of households towards financial affairs is becoming increasingly important these days because we have to make decisions every day that have a direct or indirect impact on our finances. One such area is the question of savings. Several studies address household savings from various aspects. In my research I examine the decision making preferences regarding savings. In my work I use the data of my own primary research. The evaluable sample (n=406) was analysed by means of multivariate statistical methods.
The ultimate goal was to identify the preferences in a detectable way and to examine whether well distinguishable groups could be defined on the basis of statistics.

Keywords: savings, preferences, cluster analysis, finance, attitude,

JEL: D14

Bevezetés

Napjaink fogyasztói társadalmában egyre inkább elmondható, hogy az embereknek a különböző termékek megnövekedett kínálati palettája miatt szükséges egyre alaposabban tájékozódni egy-egy termék választásakor. Ez nemcsak a materiális formában meglévő termékekre, de a szolgáltatásokra is vonatkozik. A szolgáltatások között pedig a mindennapi életet alapvetően befolyásolni tudó pénzügyi szolgáltatások is egyre jobban a figyelem középpontjába kerülnek. Ma már egyre jobban elfogadott, hogy a fogyasztók több forrásból tájékozódnak, például az élelmiszerek vásárlásakor, és döntési preferenciák alapján tudatosabban vásárolnak. Kérdés, hogy ilyen és ehhez hasonló megfontolások, attitűdök szerepet játszanak-e a megtakarításaikkal kapcsolatos, akár hosszú távú, pénzügyi döntéseikben. A pénzügyi kultúra kérdésköre az utóbbi időkben egyre jelentősebb, hiszen a mindennapjaink részét képezi, mivel nap mint nap hozunk olyan döntést, amely a pénzügyeinkkel kapcsolatos.

Az OECD Nemzetközi Pénzügyi Képzési Hálózata (INFE) szerint *„a pénzügyi kultúra a tudatosság, ismeretek, készségek, attitűdök és viselkedések kombinációja, melyekre szükség van a megalapozott pénzügyi döntések meghozatalához és végső soron az egyéni pénzügyi jólét eléréséhez”*. (Atkinson–Messy, 2012) Az előbbi meghatározás szerint elmondható, hogy a pénzügyi kultúra elég nehezen megfogható és mérhető. Habár pénzügyi kultúrának nincs egységes vizsgálati módszertana, a kutatások azt mutatják, hogy az különböző személyiségcsoportok eltérő pénzügyi kultúrával rendelkeznek. (Bárczi–Zéman, 2016) A pénzügyi személyiségtípusokkal már a ’70-es évek óta foglalkoznak kutatások, melyek különböző szempontok alapján határozzák meg az emberek pénzhez való hozzáállását. Mellan (1997) például már 9 személyiségtípust különböztet meg a pénzügyekkel kapcsolatos attitűd alapján. (Spóroló, Költekező, Aszkéta, Menekülő, Harácsoló, Dorbézoló, Aggodalmaskodó, Kockázatvállaló, Kockázatkerülő) Csiszárik-Kocsir (2016) kutatásában is kimutatta, hogy vannak olyan csoportok a társadalomban, akik szerint a pénzügyi döntések etikus elvek alapján működnek, vannak, akik saját érdekeit helyezik előtérbe, és vannak, akik a pénz értékét helyén tudják kezelni. Összességében elmondható, hogy a különböző csoportok különböző megtakarítási és egyéb pénzügyi termékeket preferálnak. Boldizsár és munkatársai (2016) munkája szerint az Európai Központi Bank által kezdeményezett „Felmérés a háztartások pénzügyi és fogyasztási helyzetéről” (Household Finance and Consumption Survey – HFCS) kutatás során az volt tapasztalható, hogy

a magyar háztartások esetében főként a likvidebb megtakarítási formák voltak jellemzőek, elterjedtek. A pénzügyi termékek nagyobb diverzifikációja inkább csak a magasabb jövedelmű háztartások esetében volt megfigyelhető. Emellett a kutatás elemzők megjegyezték, hogy a háztartások mintegy negyven százalékának nem volt „érdemi pénzügyi vagyona". Széles–Horváthné Kökény (2014) szerint pl. jellemzően nem a földrajzi elhelyezkedés a fő meghatározója a háztartások megtakarítási szokásainak, hanem hogy a pénzügyi attitűdjeik alapján milyen típusba sorolhatóak, amire pedig nagymértékben hat, hogy a különböző megtakarítási formákat mennyire ismerik. Egyes kutatások szerint manapság egyre inkább a pénz tudatos felhasználása játszik fő szerepet az átlagemberek gondolkodásában. (Csiszárik-Kocsir et al., 2016) Németh és társai (2016) kutatása például azt is kimutatta, hogy a rég bevált konzervatív attitűdök, mint a takarékosság, már nem elegendő mivel az emberek a mai piaci és egyéb hatások miatt hajlamosak pl az impulzusvásárlásokra. (Németh et al. 2016) Ezért is nagyon fontos a pénzügyekkel kapcsolatos preferenciák alapján azonosítani a megfelelő fogyasztói csoportokat. Azok azonosításával már a jövőben célzott intézkedési tervek születhetnek a pénzügyi kultúra fejlesztésére, pénzügyi szolgáltatások kialakításra, továbbfejlesztésére.

Anyag és módszer

A vizsgált adatbázis egy általam a Kiskunságban végzett primer kutatás adataiból áll. Azt a beérkezett 406 értékelhető kérdőívet összegeztem, amelynél el tudtam végezni a kutatásomhoz tartozó egyéb leíró statisztikákat. A kutatásban voltak olyan ismérvek is, melyek a válaszadók személyes adataira és a háztartására vonatkoztak. A minta kiválasztásánál figyelembe vettem a demográfiai jellemzőket is. Elmondható, hogy a minta nem reprezentatív, de annak elemszáma alapján mindenképpen érdemes az eredményeit figyelembe venni. A kapott adatbázist SPSS statisztikai programcsomagba importáltam, mivel az SPSS jól használható a gazdaság- és társadalomtudományok területén adatbázisok elemzéséhez (Marques de Sá, 2007), és a megfelelő adattranszformáció és adattisztítás után elemeztem egyváltozós és többváltozós statisztikai módszerekkel.

A kapcsolatokat az általánosan elfogadott 5%-os szignifikanciaszinten azonosítottam, ami a társadalomtudományok területén is elfogadott megbízhatósági szint. (Szűcs, 2004) A lakosság megtakarítási preferenciáinak a vizsgálatára faktor- és klaszterelemzést végeztem. A kérdőívben lévő Likert-skálák jó alapot

adtak ahhoz, hogy a kapott adatokon elvégezzem a főkomponens-elemzést. A faktoranalízis első lépéseként vizsgáltam, hogy faktorba rendezhetőek-e az adatok. Ezt korrelációszámítással és a KMO (Kaiser–Melker–Olkin) -mutató értékével vizsgáltam, ami 0,5 feletti érték esetében jelenti azt, hogy fakorba rendezhetőek az adatok. (Sajtos–Mitev, 2007) A faktoranalízis másik kritériuma, hogy a vizsgált változók korreláljanak egymással. A kapott faktorok segítségével bizonyos esetben vizsgáltam, hogy lehet-e különböző csoportokat megkülönböztetni statisztikai alapokon. Ehhez a hierarchikus klaszterelemzést használtam centroid (súlyközéppontos) metodikával, melynek az a lényege, hogy a különböző csoportok értékeinek a súlyközéppontjai legyenek egymástól a legtávolabb. A kapott komponensmátrixokat varimax módszerrel rotáltam, mely során tisztább eredményeket kaptam. Az elemzés részleteit az eredmények fejezetben összegzem.

Eredmények

A kérdések a fontosabb demográfiai adatok mellett arra irányultak, hogy a válaszadók a megtakarításaik tekintetében egy tulajdonságot mennyire tartanak fontosnak. A kérdőívben Likert-skálát használtam az információk kinyeréséhez. Az 5 fokozatú Likert-skálánál az 1 válasz volt az „egyáltalán nem tartja fontosnak", az 5 a „nagyon fontosnak tartja", és természetesen volt lehetőség „nem válaszol"/„nem tudja megítélni" válaszokra is, ahogy a szakirodalom is javasolja. (Malhotra, 2008) Az említett egyéb válaszokat hiányzó értéknek vettem, és kivontam a vizsgálatok alól, így nem torzították az eredményeket. A Likert-skálák jó alapot adtak ahhoz, hogy az adatbázison elvégezzem a faktoranalízist. A faktoranalízis lényege, hogy az általam megnevezett változókat redukáljam, illetve összesítsem őket, és segítségükkel olyan összetett tényezőket (faktorokat) hozzak létre, mely több tartalommal bírnak, és ezáltal jellemzik a mintát, mivel a faktoranalízis olyan többváltozós statisztikai módszer, melynek célja a változók csoportosítása és a változók számának redukálása. (Sajtos–Mitev, 2007)

A vizsgált minta 406 értékelhető válaszból állt, amely eredményei mindenképpen értékelhető tanúságokkal szolgálhatnak. A vizsgálatba bevont változókat a 1–5 Likert-skála segítségével mértem, melyben 1 volt az egyáltalán nem fontos, az 5 pedig a nagyon meghatározó. Az előzetes vizsgálatok kimutatták, hogy valamennyi változó között szignifikáns korrelációs kapcsolat volt kimutatható, így a főkomponens-elemzést elvégezhettem. A vizsgálat előtt a

számított KMO mutató 0,740 értéke alapján faktorba rendezhetőek voltak az ismérvek. A kapott komponensmátrixot varimax módszerrel rotáltam, és eredményeképpen 2 faktort tudtam matematikailag megkülönböztetni. (1. táblázat)

Faktorok	Ismérvek	Faktor	
		1	2
„**Biztonság**" faktor	tőkevédett legyen	0,807	0,064
	garantált hozammal rendelkezzen	0,792	0,218
	kockázatmentes legyen	0,732	0,196
	rendelkezzen állami garanciával	0,709	0,155
„**Likviditás**" faktor	hozzáférhető legyen egy éven belül	0,006	0,820
	év közbeni jövedelem származzon belőle	0,219	0,795
	biztosítási termékhez kapcsolódjon	0,334	0,500

1. táblázat: A megtakarítási preferenciák faktorba sorolása (rotált komponens mátrix)

Forrás: Saját szerkesztés

A kapott eredmények nagyon hasonlítanak a korábbi kutatásom eredményeire, így elmondható, hogy e tekintetben nincs lényeges különbség a preferenciák megítélésében. (Csernák, 2012) Elmondható, hogy azok a preferenciák voltak a dominánsak, melyek a megtakarítások biztonságával kapcsolatosak, mely egy elég pozitív dolog, viszont eredete az elmúlt évek pénzügyi szektorában megtörtént negatív hatások következménye is lehet. Ennek vizsgálatára nem tértem ki a kutatásban, de véleményem szerint a pénzügyi szektor bizalmi pozíciója is változhatott az évek alatt, ami miatt most a biztonság kérdésköre előtérbe került az embereknél. A vizsgált minta alapján tehát két, a **„Biztonság"** és a „Likviditás" faktort tudtam matematikailag megkülönböztetni. A Biztonság faktorban csak olyan preferenciák találhatók, mely a megtakarítások biztonsági kérdéseivel foglalkozik. A Likviditás faktor esetében a fő tényező az volt, hogy a megtakarítás „hozzáférhető legyen egy éven belül". Az, hogy „biztosítási termékhez kapcsolódjon", mutatja, hogy ebben a tényezőben az a fontos a válaszadóknak, hogy likvid legyen a megtakarításuk, hogy hozzájussanak a pénzükhöz. A kapott eredmények alapján elmondható,

hogy a válaszadók hasonlóképpen vélekedtek az egyes preferenciák esetében, olyannyira, hogy azok összevonhatóak is voltak, így két kérdéskörben voltak eltérései az egyes embereknek, mégpedig a biztonság és a hozzáférhetőség tekintetében. A továbbiakban a két faktor alapján csoportoktokba rendeztem a válaszadókat. Arra kerestem a választ, hogy hasonlóképpen vélekednek-e a válaszadók a mintában, és ha igen, akkor hány személyiségcsoportot lehet megkülönböztetni matematikai alapon.

A kapott eredményeket felhasználva klaszteranalízissel csoportosítottam a mintában lévő válaszadókat a faktoranalízis által kapott ismérvek alapján. A klaszteranalízissel az volt a célom, hogy kérdőív kitöltőit csoportosítsam, és a csoportosításnak első lépésként egy matematikai alapot adjak, és csak utána vizsgáljam szakmai szempontból a kapott eredményt. Az elemzésben 8 különálló csoportot különítettem el a súlyközéppontos (centroid) metodika alapján. (2. ábra)

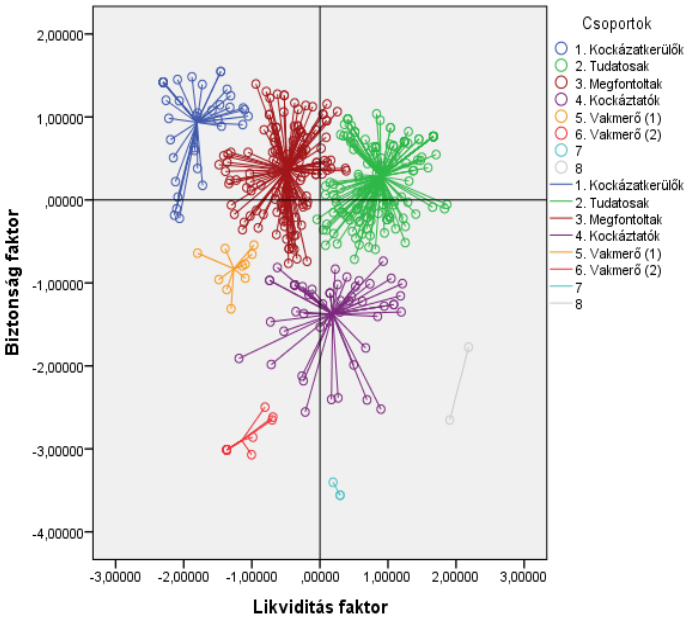

2. ábra: A válaszadók megoszlása a biztonság és a likviditás fontossága alapján a megtakarításokra való tekintettel (n = 406)

Forrás: Saját szerkesztés

A 8 db különálló, eltérő megtakarítási preferenciával rendelkező csoportot elneveztem a rájuk leginkább jellemző jelző alapján. Az első csoportba az úgynevezett „**Kockázatkerülők**" kerültek, mivel nekik fontos volt a megtakarításaikkal kapcsolatos preferenciák közül, hogy a megtakarításuk biztonságos legyen, viszont az, hogy likvid, azaz rugalmasan hozzáférhető legyen, már nem volt olyan fontos. A kockázatkerülők a vizsgált minta 9,11%-át adták. A második csoport az úgynevezett „**Tudatosak**", hiszen nekik fontos a megtakarításaikkal kapcsolatban a biztonság és a hozzáférhetőség is. A tudatosak a minta 39,16%-át tették ki, azaz a minta valamivel több, mint a harmada olyan válaszadó volt, aki kellőképpen komplex kérdésként kezeli a megtakarításait. A harmadik csoport a „**Megfontoltak**". A megfontoltakra jellemző, hogy bár a biztonság fontos tényező a megtakarításaikkal kapcsolatban, a likviditás, tehát hogy megtakarításuk rugalmasan hozzáférhető legyen, már nem olyan fontos nekik, így vélhetőleg ők nem kísérleteznek a klasszikus megtakarítási formáktól eltérő termékekkel. A megfontoltak a minta mintegy 32,51%-át teszik ki, mely szintén több, mint a válaszadók harmada. A negyedik csoportot „**Kockáztatóknak**" neveztem el. A kockáztatókra jelen elemzés alapján az a jellemző, hogy rájuk a biztonság mint faktor kevésbé jellemző a korábban bemutatott csoportoknál, viszont ezzel szemben a likviditási faktor hatása megközelíti a tudatosak és megfontoltak szintjét. A kockáztatók a minta mintegy 12,56%-át teszik ki. A mintában, mint minden hasonló elemzésnél, találunk olyan kisebb csoportokat, melyek véleményei eltérőek, már-már szélsőségesek, viszont a csoportok elemszáma nem számottevő. Jelen mintában is megkülönböztettem a korábbi csoportokhoz képest vakmerőbbeket, viszont azok elemszáma nem érte el a minta 5%-át sem. Ha ezeket a kis csoportokat összeadjuk, akkor a mintának mintegy 6,65%-át teszik ki összevontan. Összeségében a minta 93,34%-a maradt a domináns személyiségcsoportokban. (3. ábra)

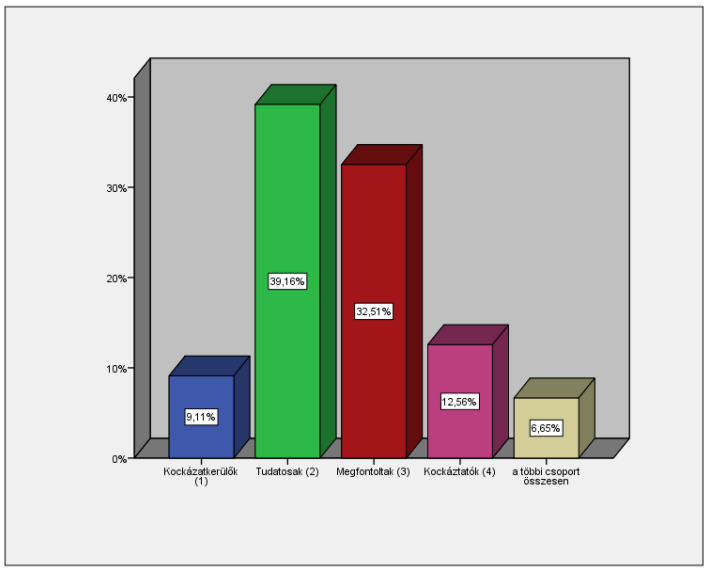

3. ábra: A válaszadók megoszlása a megtakarítási preferenciacsoportok alapján (n = 406 = 100%)

Forrás: Saját szerkesztés

A fogyasztói szokások tipizálásán túl az is lényeges szempont lehet, hogy ezen csoportok hogyan befolyásolhatók, a szokások ismeretében hogyan alakíthatók és milyen irányba az ismereteik. A pénzügyi preferenciák tipizálása az oktatás terén is jól hasznosítható az ilyen tárgyú ismeretek átadásának differenciálásához. (Bakos-Tóth–Baranyi, 2016)

Következtetések, javaslatok

Munkámban célom volt az általam végzett primer kutatás adatait felhasználva vizsgálni a lakosság megtakarítási preferenciáit. A irodalmi áttekintés alapján elmondható, hogy több eddigi kutatás is foglalkozott a témával pszichológiai, szociológiai, társadalomtudományi és egyéb megvilágításban. Jelenleg alapvetően arra kerestem a választ az adatok megbízhatóságát figyelembe véve, hogy matematikailag, objektív alapon a megtakarításokkal kapcsolatos preferenciák eltérnek-e a mintában, és ha igen, akkor alapvetően milyen személyiségtípusú csoportokat tudok elkülöníteni egymástól. A vizsgálatom eredményeiből

látható, hogy a *Biztonság* és a *Likviditás* (jelen esetben a hozzáférhetőség a megtakarításhoz) kérdésköre jól körülhatárolható módon megjelenik a vizsgált mintában a főkomponens-elemzés eredményeként. Klaszterelemzés segítségével pedig 4 jól körülhatárolható személyiségcsoportot sikerült elkülöníteni, melyek eltérően vélekednek a *Biztonság* és *Likviditás* kérdéskörében. A két legnagyobb csoportot a *Tudatosak* (39,16%) és a *Megfontoltak* (32,51%) csoportja adta. A *Tudatosak* csoportjába tartozó válaszadóknál mind a *Biztonság*, mind a *Likviditás* fontos szempont volt, így ők feltehetően jobban tájékozódnak a megtakarításaikkal kapcsolatban, hogy megtalálják számukra a biztonságos és hozzáférhetőség szempontjából a kellően rugalmas ajánlatokat. A *Megfontoltak* esetében, akik a mintának szintén több mint harmadát képviselték, már a *Likviditás* faktor kevésbé jelenik meg, és a fő szempont a megtakarításuk esetében *Biztonság* faktor. Az általam végzett kutatás és felhasznált módszerek eredményei alapján elmondható, hogy a mintában a lakosság a megtakarításokkal kapcsolatos preferenciák szerint nem homogén. Statisztikai módszerekkel jól elkülöníthető csoportok voltak kialakíthatók, melyben a válaszadók eltérően vélekedtek a megtakarításokról. Úgy vélem, az alábbi elkülönítések azért is fontosak, mert a pénzügyi kultúra fejlesztésekor figyelembe kell venni az eltérő csoportok preferenciáit és pénzügyi termékekkel kapcsolatos elvárásait, attitűdjeit.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Atkinson, A. – Messy, F. A. (2012): Measuring Financial Literacy, Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions No. 15; OECD Publishing, 2012. ISSN: 2079-7117 (online) DOI: 10.1787/20797117

Bakos-Tóth E. – Baranyi A. (2016): A pénzügyi ismeretek főiskolán történő oktatásának gyakorlati tapasztalatai és perspektívái, In: Takácsné György K. (szerk.) Innovációs kihívások és lehetőségek 2014–2020 között: XV. Nemzetközi Tudományos Napok. 1704 p. Konferencia helye, ideje: Gyöngyös, Magyarország, 2016. 03. 30–2016. 03. 31. Gyöngyös: Károly Róbert Főiskola, 2016. pp. 115–120. (ISBN:978-963-9941-92-2)

Bárczi J. – Zéman Z. (2015): A pénzügyi kultúra és annak anomáliái, Polgári Szemle, 11 (1-3).

Boldizsár A. – Kékesi Zs. – Kóczián B. – Sisak B. (2016): A magyar háztartások vagyoni helyzete a HFCS felmérés alapján, Hitelintézeti Szemle, 15. évf. 4. szám, 2016. december, 115–150. p.

Csernák J. (2012): A háztartások megtakarításainak preferenciái egy konkrét felmérés tükrében, Acta Carolus Robertus: 2 (2) pp. 23–30.

Csiszárik-Kocsir Á. – Varga J. – Fodor M. (2016): A pénz helye és értéke a mindennapi pénzügyi gondolkodásban egy kutatás eredményei alapján; „Korszerű szemlélet a tudományban és az oktatásban" – A Selye János Egyetem Nemzetközi konferenciája, Komarno, 2016. szeptember 13–14., (szerk.: Juhász Gy. – Korcsmáros E. – Huszárik E.) ISBN: 978-80-8122-186-6, pp. 73–83.

Csiszárik-Kocsir Á. (2016): Etikus pénzügyek, avagy a pénzügyek etikája – Vélemények egy kutatás eredményei alapján; Polgári Szemle, 12. évfolyam, 4-6 szám, ISSN 1786-6553 pp. 32–44.

Malhotra, N. K. (2008). Marketingkutatás; Akadémia Kiadó, Budapest; ISBN: 9789630586481; 1120 p.

Marques de Sá, J. (2007). Applied Statistics Using SPSS, STATISTICA,

MATLAB and R (Second Edition). Heidelberg: Springer-Verlag Berlin Heidelberg. ISBN: 978-3-540-71971-7; 505 p.

Mellan, O. (1997): Barátságban a pénzzel. Helikon Kiadó, p. 266.

Németh E. – Béres D. – Huzdik K. – Zsótér B. (2016): Pénzügyi személyiségtípusok Magyarországon kutatási módszerek és primer eredmények, Hitelintézeti Szemle, 15. évf. 2. szám, 2016. június, 153–172. p.

Sajtosi L. – Mitev A. (2007): SPSS kutatási és adatelemzési kézikönyv, Alinea Kiadó, Budapest; ISBN: 9639659087; 404 p.

Széles Zs. – Horváthné Kökény A. (2014): Mi befolyásolja a hazai lakosság megtakarítási döntéseit? Pénzügyi Szemle 59 (4) pp. 457–475.

Szűcs I. (2004): Alkalmazott statisztika; Agroinform kiadó; Budapest, 551 p.

Szerző:

Csernák József

tanársegéd

Eszterházy Károly Egyetem

Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

Gyöngyösi Károly Róbert Campus

Üzleti Tudományok Intézete

Pénzügyi és Számviteli Tanszék

csernak.jozsef@uni-eszterhazy.hu